

ЯКІСТЬ ПРОДУКЦІЇ ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ОБ'ЄКТИВНА НЕОБХІДНІСТЬ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ

Досліджуються якість продукції як економічна категорія, показники оцінки якості та необхідність підвищення якості продукції

Ключові слова: якість, рівень якості продукції, показники оцінки якості, підвищення якості продукції.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку міжнародної торгівлі на ринках товарів і послуг багато в чому залежать від того, наскільки їхня продукція відповідає визначеним правовим нормам якості. Оскільки проблеми підвищення й забезпечення якості актуальна для всіх суб'єктів малого й середнього бізнесу, від належного її розв'язання залежить подальше майбутнє окремо визначеної держави та світу в цілому. Але, якість повинна сформуватися так, щоб, задовольняючи визначені й передбачувані потреби кожної окремої особистості й суспільства загалом, змогла задовольнити й потреби держави.

Тому ефективність організації обліку, контролю й аналізу будь-якого об'єкта багато в чому залежить від правильного розуміння його змісту і специфічних особливостей. У зв'язку з чим необхідно уточнити суть і економічну природу категорії «якість» як обліково-економічної категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань щодо якості проведені й висвітлені в роботах зарубіжних і вітчизняних фахівців та вчених: Л.І. Буряк, Е.М. Векслер, Д.Г. Гольцев, Н.А. Морозова-Герасимович, А.О. Панна, І.Ю. Тимрієнко, М.І. Шаповал, В. Шухарт, А. Фейгенбаум та ін.

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає у визначенні сутності поняття «якість», а також в обґрунтуванні необхідності її підвищення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Питання про природу якості завжди відносилися до числа важливих та складних понять. Переважна більшість представників економічної думки й представників філософів різного часу намагалися знайти закони й принципи відображення якості в різних сферах буття. Це дозволяє зрозуміти, що якість займає центральне місце у розвитку економічної думки та філософії.

Визначення якості дуже неясне і неоднозначне. Це викликано кількома причинами:

1. Якість – це не окремо взята ідея чи поняття, а багатомірна і різнопланова концепція.

2. Якість – для будь-якого рівня поняття і визначення існує кілька рівнів абстракції, наприклад, коли люди говорять про якість, одна частина розуміє під цим дуже широке і розмите значення, тоді як інша може посилатися на конкретне визначення і значення.

3. Якість є невід'ємною частиною нашого повсякденного спілкування, проте загальноприйняте і професійне використання може досить відрізнятись.

Загальноприйнята думка про якість така, що це щось нематеріальне і «невідчутне» – про нього можуть вестися суперечки і дискусії, його можна критикувати і вихвалити, але зважити і зміряти якість неможливо. Мається на увазі, що якість не може бути контрольованою і керованою, і тим більше вона не може бути кількісно виражена. Такий приклад яскраво контрастує з професійним підходом до управління якістю: якість – це певна величина, яку можна зміряти і проконтролювати, вона піддається управлінню і поліпшенню.

Проте аналіз сучасних теоретичних підходів до визначення якості показав, що існуючі підходи, які доповнюють один одного, забезпечують розгляд поняття «якості» з різних поглядів.

Так, історія розвитку принципів управління на основі якості пройшла певний етап свого еволюційного розвитку.

З філософського погляду «якість» вперше була проаналізована Аристотелем ще в III столітті до н.е. За його логікою, якість – це побічна обставина, за допомогою якої річ є якогось типу чи виду; побічна обставина, що вказує, якою є річ (її змістовні якості та форми) і як річ діє (її здатності та навик); побічна обставина, котра є зовнішньою оцінюючою формою.

Існує й інше філософське визначення якості, зроблене Гегелем у XIX ст.: «Якість є, в першу чергу, тотожна з буттям визначеність, так що дещо перестає бути тим, що воно є, коли воно втрачає свою якість».

Досить цікава китайська версія трактування поняття якості: ієрогліф, який визначає якість, складається з двох елементів – «рівновага» і «гроші» (якість = рівновага + гроші). Отже, якість тотожна поняттю «висококласний, дорогий». Існують аналогічні сучасні філософські визначення, представниками яких є такі видатні економісти, як Е. Демінг, Джуран та Шухарт.

Е. Демінг – всесвітньо відомий вчений у сфері менеджменту, батько японського «дива» у сфері якості, він розглядав якість, як економічну категорію, що визначає рівень виготовленої продукції та наданих послуг, пропонував

запровадити нові методи покращення якості продукції [1].

За Джураном, якість – це ступінь задоволення потреб споживача (для реалізації якості виробник повинен з'ясувати вимоги споживача і зробити свою продукцію такою, щоб вона задовольняла ці вимоги).

Шухарт [2] розглядав якість у вузькому її розумінні, тобто як властивість, що реально задовольняє споживачів. Якість розвивалася у міру того, як розвивалися, урізноманітнювалися і збільшувалися суспільні потреби, зростали можливості виробництва у їх задоволенні. Особливо динамічно процес розвитку і зміни суті якості, її параметрів відбувався в останні десятиріччя, коли швидко змінювалися поняття якості, вимоги та підходи до неї. На сучасному етапі якість продукції – це категорія, яке характеризує параметричні, експлуатаційні, споживчі, технологічні, дизайнерські властивості виробу, рівень його стандартизації та уніфікації, надійність і довговічність. Як економічна категорія якість відображає сукупність властивостей продукції, які зумовлюють міру її придатності задовольняти потреби людини.

Японські вчені вважають споживачів рушійною силою системи забезпечення якості [3,4], яка передбачає чотири рівні відповідності якості:

- відповідність властивостей товару вимогам певних стандартів, яка досягається за допомогою статистичних методів контролювання якості й ефективної організаційної структури виробництва;

- відповідність вимогам технічної експлуатації, за яких продукція має задовольняти потреби споживачів і користуватися попитом;

- відповідність продукції вимогам ринку, яка визначає необхідність досягнення низької вартості продукції і високої якості шляхом організації бездефектного виробництва;

- відповідність латентним потребам, за яких перевагу мають товари, що відповідають потребам, про які споживач не має достатнього уявлення.

Сучасний відомий фахівець з якості А. Фейгенбаум [5] (США) остаточно сформулював теорію комплексного управління якістю, звернувши увагу на те, що вже наприкінці минулого десятиріччя для 80 % покупців промислових і споживчих товарів якість стала більш важливим чинником продукції, ніж ціна. Тому найбільш ефективним способом швидкого продажу товарів і послуг полягає у поліпшенні (підвищенні) якості.

Підвищення якості – одна із форм конкурентної боротьби, завоювання та втримання позицій на ринку. Високий рівень якості продукції сприяє підвищенню попиту на продукцію і збільшенню суми прибутку не лише за рахунок обсягу продажів, а й за рахунок вищих цін. В Україні проводиться активна політика із забезпечення якості продукції, в якій передбачено забезпечення безпеки для здоров'я людини під час виготовлення, транспортування, зберігання,

реалізації, використання та утилізації продукції; встановлено державний контроль і нагляд за виробництвом.

Важливим виявом посиленої уваги до якості продукції – опублікований у 2006 році «Проект закону про якість і захист прав споживачів» та Указ Президента України «Заходи про підвищення якості вітчизняної продукції», який набув чинності 23 лютого 2001 року. В них юридично закріплена сучасна політика нашої держави, яка спрямована на виробництво якісної, конкурентоспроможної продукції, також установлені економічні, організаційні та правові відносини між учасниками розробки, виробництва і використання продукції.

Зростаюче значення проблеми якості продукції є наслідком розвитку науки і техніки, умов виробництва продукції. Основні причини цього процесу – це ускладнення виробничих процесів, упровадження нових технологічних методів, природне підвищення вимог населення до якості товарів, що купуються, зумовлене постійним зростанням матеріальних і естетичних потреб. Все це примушує виробників підвищувати якість продукції і не відставати від вимог споживачів. Завдання ускладнюється тим, що розв'язувати згадані проблеми необхідно в єдиному комплексі. Чим досконаліше організована координація і взаємозв'язок між окремими ланками проблем, тим вища технічна, економічна і соціальна ефективність її розв'язання [6].

Звідси можна зробити висновок, що вся робота із підвищення якості продукції повинна спиратися на ґрунтовну наукову базу, на достатньо стійкий теоретичний фундамент і, передусім, на науку про якість продукції.

У сучасній економічній та фаховій літературі можна зустріти багато різних визначень якості, проте і вони не вносять повної ясності у питання про його зміст. Для більш детального й всебічного аналізу тлумачень поняття «якість» висвітлено в табл. 1.

Дані табл. 1 дають можливість зробити висновок про те, що якість продукції можна розглядати з погляду її сутності як сукупність властивостей продукції, так і вимірник суспільного визнання праці, матеріалізованої в продукції, тобто сутність категорії «якість продукції» пов'язана з відносинами між її виробниками і споживачами через які формується споживна вартість продукції і задовольняються суспільні потреби.

Ураховавши підходи вчених до розуміння сутності якості та трактування поняття в державних і міжнародних стандартах, пропонуємо визначати якість як сукупність взаємопов'язаних заходів для забезпечення й підтримки відносин між її виробниками та споживачами, які необхідні для підвищення конкурентоспроможності та конкурентоздатності підприємства, а також для задоволення встановлених чи передбачуваних потреб.

Підходи до визначення поняття «якість» в сучасній економічній та фаховій літературі

Автор / Джерело	Визначення
<i>Економічна література</i>	
Жерейж Жорс Исса [7]	Якість – це сукупність властивостей і характеристик продукції і послуг, що додають їм здатність задовольнити зумовлені або передбачувані потреби
Морозова-Герасимович Н.А. [8]	Якість продукції розглядається як економічна категорія, як вимірник суспільного визнання праці, матеріалізованої в продукції, тобто економічний зміст якості продукції пов'язаний з відносинами між її виробниками і споживачами через які формується споживна вартість продукції і задовольняються суспільні потреби
Тимрієнко І.Ю. [9]	Якість продукції можна визначити як безпеку при її споживанні, яка характеризується сукупністю фізико-хімічних, мікробіологічних та органолептичних показників, рівень (ступінь) чи варіант яких формується виробником (постачальником) при виробництві (створенні) продукції з метою задоволення встановлених чи очікуваних потреб споживачів і рівень яких забезпечує відповідність стандартам і досконалість
Немогай Н.В. [10]	Якість – сукупність властивостей і характеристик продукції, рівень або варіант яких формується виробниками (постачальниками) при її створенні в цілях задоволення встановлених (або передбачуваних) потреб
Варжапетян А.Г. [11]	Якість – ступінь, з яким сукупність власних характеристик виконує вимоги
Огвоздин В.Ю. [12]	Якість – сукупність об'єктивно властивих продукції властивостей і характеристик, рівень або варіант яких формується постачальниками при створенні продукції з метою задоволення існуючих потреб
<i>Державні та міжнародні стандарти</i>	
ДСТУ ISO 9000:2007	Термін «якість» можна вживати з такими прикметниками, як низька, добра
	Якість – ступінь, до якого сукупність власних характеристик задовольняє вимоги
ГОСТ 15467-79	Якість продукції – це сукупність властивостей продукції, які обумовлюють її придатність задовольняти певні потреби відповідно до її призначення
Міжнародні стандарти ISO 8402-86	Якість – сукупність властивостей і характеристик продукції або послуги, що додають їм здатність задовольняти обумовлені чи передбачувані потреби

Крім сутності поняття «якість», дуже важливим є питання забезпечення належного рівня якості продукції.

Рівень якості продукції – це кількісна характеристика міри придатності того чи іншого виду продукції для задоволення конкретного попиту на неї у порівнянні з відповідними базовими показниками за фіксованих умов споживання. Оцінка якості продукції передбачає визначення абсолютного, відносного, перспективного й оптимального її рівня.

Абсолютний рівень визначають за допомогою обчислення показників без їх порівняння з відповідними показниками аналогічних виробів. Відносний рівень визначають, порівнюючи показники якості з кращими аналогами вітчизняних та зарубіжних зразків. За новими видами продукції доцільно визначати оптимальний рівень якості, тобто такий, за якого загальна величина суспільних витрат, витрат на виробництво та використання (експлуатацію) повинна бути достатньою і мінімальною в певних умовах попиту [13].

Щоб визначити рівень якості, застосовують показники оцінки якості продукції: (рис. 1).

Аналіз рис. 1 дає можливість зробити висновок, що показники оцінки якості продукції поділяють на три основні категорії:

- 1) одиничні (ті, які характеризують окремі властивості вибору);
- 2) комплексні (ті, за допомогою яких вимірюється група властивостей вибору);
- 3) узагальнюючі (ті, які характеризують якість усієї сукупності продукції підприємства.

Дуже важливими є одиничні показники, серед яких показники призначення, надійності, технологічності, уніфікації, патентно-правові, стандартизації, транспортабельності, економічні, ергономічні.

У процесі господарської діяльності важливо не тільки правильно оцінити якість окремих виробів, але й загальний рівень якості продукції підприємства. Для цього використовується система узагальнюючих показників: обсяг і частка прогресивних видів виробів у загальному випуску, сортність, економічний ефект і додаткові витрати, що пов'язані з поліпшенням якості.

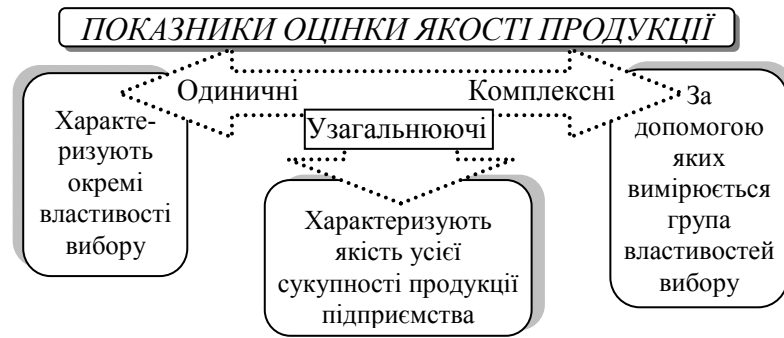

Рис. 1. Групи показників оцінки якості продукції

Отже, сукупність наведених вище показників формує якість продукції. Результат виробництва має бути надійним, естетичним, добре виконувати свої функції, тобто задовольняти ті потреби, для яких він призначений, а у випадку наявності серйозних дефектів продукція може бути віднесена до неякісної або бракованої, що є найбільш небажаним результатом господарської діяльності підприємства.

Оскільки якість товарів залежить від багатьох факторів, то виникає необхідність комплексного підходу до проблем її підвищення. Наявність системи якості, яка базується на прийомі

міжнародних стандартів, – запорука забезпечення якості на всіх етапах життєвого циклу товару.

Процеси управління в системі якості продукції в загальному вигляді поділяють на дві групи:

– ті, що переводять систему виробництва на високий рівень, забезпечують виробництво і засвоєння продукції більш високої якості;

– ті, що підтримують систему виробництва у стійкому стані, забезпечують випуск основної продукції запланованого рівня якості.

У процесі управління якістю продукції розробляються та виконуються економічні, соціально-психологічні й адміністративні заходи (рис. 2).

Рис. 2. Заходи, що використовуються з метою управління за якістю продукції

Тож, особливостями підходу до управління якістю є:

– орієнтація на постійне вдосконалення процесів і результатів праці в усіх підрозділах фірми, контроль якості процесів виробництва;

– ліквідування можливості припущення дефектів;

– дослідження і аналіз проблем, які виникають на основі принципу «поточку», що підіймається, тобто від попередньої операції до наступної;

– принцип «твій споживач – виконавець наступної виробничої операції»;

– відповідальність за якість результатів праці.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що якість продукції як економічна категорія сприймається як аналог комерційного успіху, формує престиж будь-якого суб'єкта господарювання. Якість є основою для задоволення потреб кожної людини та суспільства,

найважливішою складовою конкурентоспроможності. Перспективою подальших досліджень – діяльність з підвищення та забезпечення якості в умовах ринкової економіки. Цей напрямок має стати пріоритетним у розвитку держави.

Список літератури

1. Панна А.О. Якість продукції як економічна категорія та об'єктивна необхідність її підвищення [Електронний ресурс] / А.О. Панна // Економіка підприємства. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/27_NNM_2009/Economics/53013.doc.htm.
2. Основні категорії управління на основі якості у суспільному секторі [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://center.uct.ua/distants/courses/pu02/htm/p12_01.htm.
3. Крылова Г.Д. Зарубежный опыт управление качеством. – М.: Изд-во стандартов, 2004. – 298 с.
4. Курицин А.Н. Секреты эффективной работы: опыт США и Японии для предпринимателей и менеджеров. – М.: Изд-во стандартов, 1994. – 317 с.
5. Фейгенбаум А. Контроль якості продукції. – К.: Діло, 2005. – 318 с.
6. Кредисов А. Чи конкурентоспроможні наші товари ? (Про економіку України) // Політика і час. – 1994. – № 8. – С. 37-41.
7. Підвищення ефективності якості авіатранспортних послуг: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.07.04 [Електронний ресурс] / Ж.І. Жерейж; Нац. авіац. ун-т. – К., 2002. – 16 с. // Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe/\[in=_scripts/ep.in\]](http://nbuv.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe/[in=_scripts/ep.in]).
8. Управлінський облік і аналіз затрат на забезпечення якості продукції (на прикладі плодоовочеконсервних підприємств України): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.04 [Електронний ресурс] / Н.А. Морозова-Герасимович; Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 2003. – 22 с. // Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe/\[in=_scripts/ep.in\]](http://nbuv.gov.ua/_scripts/wwwi32.exe/[in=_scripts/ep.in]).
9. Тези та тексти виступів VII Міжнародної наукової конференції «Наукові бухгалтерські школи світу: еволюція, сучасний стан, перспективи розвитку». – Житомир: ЖДТУ, 2008. – 208 с.
10. Немогай Н.В., Бонцевич Н.В., Садовский В.В. Управление качеством: Учебник. – Гомель: Центр исследования институтов рынка, 2006. – 361 с.
11. Варжапетян А.Г., Балашов В.М., Варжапетян А.А., Семенова Е.Г. Менеджмент качества. Принятие решений о качестве, управляемом заказчиком / Под ред. А.Г. Варжапетяна. – 2-е изд. – М.: Вузовская книга, 2007. – 360 с.
12. Огвоздин В.Ю. Управление качеством: Основы теории и практики: учебное пособие. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: «Дело и Сервис», 2007. – 288 с.
13. Якість продукції: поняття і показники, методи оцінки [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://ru.osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/22070.

Аннотация

Ореста Боднар

КАЧЕСТВО ПРОДУКЦИИ КАК ЭКОНОМИЧЕСКАЯ КАТЕГОРИЯ И ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ ЕЕ ПОВЫШЕНИЯ

Исследуются качество продукции как экономическая категория, показатели оценки качества и необходимость повышения качества продукции

Ключевые слова: *качество, уровень качества продукции, показатели оценки качества, повышение качества продукции.*

Summary

Oresta Bodnar

QUALITY OF PRODUCTS AS ECONOMIC CATEGORY AND OBJECTIVE IS NECESSITY OF HER INCREASE

In the article investigated quality of products as economic category, indexes of estimation of quality and necessity of upgrading of products

Keywords: *quality, level of quality of products, indexes of estimation of quality, upgrading of products.*